

Ljud. Časih se po zimi, ali pa spomladi vodena para iz zlo merzlega zraka, iz megle izločuje, smerzne, ter v premalih kristalih, navadno v podobi iglic, pobeša na razne stvari na zemlji, n. pr. na drevje in strehe, to je tako imenovano ivje ali inje. Kadar dalj časa dežuje, nareja se srez iz nebrojno veliko ledenih iglic.

O t e c

Marko Pohlin.

x.

Ker se je o prečudnem patru govorilo in pisarilo marsikaj, spisal sem dosedanje sestavke največ tako, da po njih kaže se otec Marko sam. Imel je sicer naslednikov mnogo, med temi so bili na pr.: F. J. Repež, In. in Fr. Tauffrer, A. Conti, M. Redeskini, J. N. grof Edling, J. Dev, J. Mihelič, M. Naglič, J. Fanton de Brunn, M. Crabat, D. Zakotnek, J. Sellenko, A. Clementini, A. Linhart, celo B. Kumerdej in J. Japel, in poleg drugih tudi V. Vodnik. Vzbudil si je bil po svojem pikrem samolastnem delovanju vendar nekaj nasprotnikov, kateri so je presojevali in popravljali sim ter tje pikro.

Pervi, kateri se je oglasil zoper prvo njegovo slovnico koj l. 1768, bil je učenik jezičnik Matija Čep (Choep) na Dunaju (gl. sost. IV.). — O drugi je brati v *Bibl. Carn.* 18: *Fanton de Brunn...* in *correctiorem P. Marci Carniolicae Grammaticae editionem submitit Ms. „Carniolis, quae sint leges, ratioque loquendi, In lucem dederas pridem, Patriamque bearas Grammatica primus: quam nunc pro jure paterno Correxisti Auctor, quamquam auctam mittis in orbem. Laudo Novum Patriae quod fers Novus ipse proboque Munus.“* Quod tamen Censor D. Scheel novam Grammaticae Carnioliae editionem adprobans, eidem Grammaticae in typo praefigere non admisit.

Drugi je J. Žiga Popovič, r. v Studenicah poleg Celja l. 1705, u. blizo Dunaja (Berchtoldsdorfi) l. 1774, kateri je razun nekterih dokaj dobrih jezikoslovnih spisov zapustil v rokopisu: e) *Crisis über die kraynerische Grammatik des P. Marcus Augustin. Discalceat. cui haec praemittit: Nihil unquam egregii tentatur, cujus primus conatus calumniis non impetatur.* (*Bibl. Carn.* 43). — Rokopisov njegovih nekaj dobil je bil Vodnik.

Tretji, kateri je zavračal nekoliko samolastno pisarjenje Markovo, bil je Jožef Hasl, r. v Celju l. 1733, iz tovarštva Jezusovega, u. v Dolu pri sv. Jakobu l. 1804, v bukvicah „Sveti Poft“ v Ljubljani l. 1770, kjer v predgovoru opravičuje svojo besedo sklicevaje se na pisavce stareje nasproti novejim Markovim (na pr. s, sh pa f, fh; i, j pa y; l pa ll; en brumni n. brumne zhlovk itd.) ter piše proti koncu: „Navzemi meni

za zlo, če sim se kje al v besedi, al pak v provpisnosti zalejtet. Misli de jest nisem noben Vučenik tiga kraynskiga jezika (to meri na Marka), ja de nisim enkrat en rojeni Kraync, ampak le en Slovenc iz Celanskega mejsta na Štajerskimu itd.“ — Da to otcu Marku ni bilo kaj po godu, vidi se iz opazke njegove k omenjeni knjigi (Sveti Pofst): „Est Quadragesima sancta P. Gabr. Hevenesi in vindicam potius, quam Carniolicam linguam (sive orthographiam, sive grammaticae leges, interpretationis periphrasticae modum spectes) sed his non obstantibus in bonum usum plebis versa etc.“ (Bibl. Carn. 25).

Četerti je bil Oswald Gutschmann, r. v Grabšteni na Koroškem l. 1727, iz tovarštva Jezusovega, u. v Celovcu 1790, kateri v bukvicah „Christianfke Refnize l. 1770 v Zelouzi“ natisnjenih, str. 237 — 246 nasproti p. Marku razlaguje, kako naj se piše slovenski: „Anmerkungen über die windifche und krainerifche Rechtschreibung, welche nicht von einem einzigen Kopfe ersonnen, sondern aus Anweisung u. Einfimmung folcher Leute, die in der flavifch, böhmifch, kroatifch, krainerifch, u. windischen Sprache eine genugsame Kenntniß besitzen, find angefetzt worden“ etc. Pripomogel je k boljši pisavi tudi po svoji slovnici l. 1777 in dokaj dobrem slovarju l. 1789. O njem pravi p. Marko: „Additae ad calcem hujus libelli (Christ. Refn.) Grammaticae Carnioliae P. Marci animadversiones criticae, non ad Carniolicam sed ad plebejam Carinthiaco-Vindicam linguam accomodatae . . . Multum et diligenter incubuit ad corruptam Vindicam linguam regulis subjiciendam; num vero expectationi satisfecerit, ipsi Vindi Eruditi, si non suae, saltem latinae linguae potentes Gramatici juxta fundatae Grammaticae (t. j. Markove!) regulas censeant (Bibl. Carn. 23)!

Peti je bil Valentin Vodnik, kateri je, kakor tudi Bl. Kumerdej (r. 1738, u. 1805) in J. Japel (r. 1744, u. 1807) z drugimi prestavljavci sv. pisma vred, s prva pisaril skor popolnoma po Markovo. Napačnost tega pisarjenja razkazuje v „Lublanskih Novicah“ l. 1768, kjer v spisku, „Povedanje od flovenfkiga jesika“ oménivši slovnice Bohoričeve l. 1584 in Hipolitove l. 1715 v listu 25 pravi: „Bohoričova Grammatika se je razgubila, Hypolitova je premalo med ludi peršla. Sleherni pisavec je krajnsko pisal, kakor se mu je zdelo; nobeden ni gledal na eno stanovitno vižo, vstavo ali red. Pisarji poprejšniga stoletja so se dosti držali po Bohoriču, al v sedajnim stoletji so rili naprej, inu z krajnskimi pisanjam delali, kakor prešič z meham. — Oče Marka en minih bosih Augustinarjov klostra na dunejski cesti v Lublani rojen pred mestam vidioč to nadlogo, je spisal eno novo grammatiko v leti 1768. On je imel v bukviši tiga klostra Bohoričovo, inu Hypolitovo grammatiko, vunder drugači je napravil svojo, njo na dan dal, inu rekel: de do njegovih časov še nobene krajnske grammatike ni bilo. Al potle smo zvedeli, de

on je imel poprejšne grammatike; zatorej naj gleda sam gori, kako si je upal neresnico govoriti inu pisati. — L. 27: Očetu Marku smo hvaležni za več reči. On je spet branje med ludmi raširal, od trideset let se skoro vsaki pastir inu pastarica brati naučila. Dosti bukv je med ludi dal; jezik semtarkje v bukvah očistil, omečil, inu lepši perrezal. Al nekatere reči zastopnim niso dopadle: on je namreč stare mejniuke brez uzroka prestavil; od starih grammatik odstopil; pisal, kakor Lublanski predmestnani govore; ni gledal na čistiši jezik polancov, inu daleč od Nemcov stoječih starih krajskih zarodov. On je preveč nemčoval, namesti de bi bil slovenil. V enkatereh besedah je brez potrebe hravatil, v drugih premalo unajne Slovence čislal, ker je lahko inu treba. — Eden njegovih jogrov (t. j. Vodnik sam) spozna, de se je dosti od njega naučil; vunder sedaj vidi, de je potrebno tudi stare grammatikarje poslušati, kateri so pred njim pisali. Od tot pride, de oče Marka per nas nobeniga nima, kir bi se po njemu popolnim deržal; prestavlavci svetiga Pisma inu drugi učeni od njegove viže odstopajo, inu se bližajo starišim pisarjam v jeziki inu v pisanji. — Iz tega sklenem, de bi dobro bilo, skoro eno grammatiko inu Besediše viditi, v katerih bi se krajski jezik v svoji čistosti najdel, stari mejniuk le iz potrebe prestavil, govor po tih naukih perrezal, kakor so ga drugih jezikov učeni lepotili, inu se nič ne zapletalo, temuč izrekovanje za ušesa, pismo, inu za pesem perlično naredilo.“ — To je Vodnik tudi storil nekaj po svojih pesmih, nekaj po „Pismenosti“ l. 1811 in drugih spisih, kakor je zahteval od njega na pr. Dobrovsky v pismih l. 1804 in 1806, Ž. Zois itd.

Šesti, kateri je vzlasti hudo zdelal ubozega Marka, je Jernej Kopitar, (r. 1780, u. 1844). V slovnici svoji l. 1808 piše o njem v vvodu str. XLIII—IV, pa str. 127 — 149, kar sem po Metelku povedal v Jezičniku IX — XI str. 128, 129, in „po njej so se bolj in bolj ravnali Vodnik, Ravnikar in vsi drugi naši razumni pisatelji, in morebiti še nikoli nobena slovnica, pri nobenem drugem narodu, ni toliko zboljšanja storila kakor ta v slovenščini.“

Sedmi, kateri je dejanjsko poravnal veliko p. Markovih krivd, bil je sloveči pisatelj Matevž Ravnikar (r. 1776, u. 1845 — pr. Zgodbe sv. pisma l. 1815 itd.), in za njim osmi bil je profesor Frančišek Metelko (r. 1789, u. 1860) v besedi in spisovanji, vzlasti po slovnici „Lehrgebäude der Slowen. Sprache“ l. 1825, kjer v predgovoru str. XXIII do XXVII razsodbo o Markovem pisarjenji ponavlja po Kopitarju, o čegar grammatiki je pisal že prej Dobrovsky: „Allerdings wird diese Grammatik in der krainischen Literatur Epoche machen, und des P. Marcus willkürliche Neuerungen werden bald vergessen seyn.“ Isto velja o Metelkovi.

Deveti, kateri je zaznamnjal p. Marka ostró pa resno, je učeni Matija Čop (r. 1797, u. 1835), kateri v knjigopisji, po J. Jirečku v

„P. J. Šafarik's Geschichte der südslaw. Literatur“ l. 1864 priobčenem I. str. 23. 24 o njem pravi na pr.: „Marka Pohlin, der fruchtbarste, aber auch sprachincorrecteste krainische Schriftsteller . . . ziemlich unwissend . . . mehr als billig ehrgeizig: Seine eben so unnöthigen als grundlosen Neuerungen fanden indess doch einen starken, wenn gleich nicht allgemeinen Eingang. In neuerer Zeit hat besonders Hr. Kopitar in seiner Grammatik alle Blößen und Missgriffe des Paters mit schonungsloser Strenge aufgedeckt, und für die Zukunft unschädlich gemacht.“ — Česar ni dosegel bil še Kopitar, Metelko itd., doveršil je vitez Fr. Miklosich po učenih spisih svojih na pr. „Radices linguae slovenicae veteris dialecti“ l. 1845, po slovnica in slovarjih staroslovenskih, vzlasti po knjigi: „Die Fremdwörter in den slavischen Sprachen“ l. 1867 itd. itd. — „Das Verdienst, durch seine zahlreichen Schriften die Leselust seiner Landsleute geweckt und unterhalten, so wie durch seine willkürlichen Neuerungen andere zum Selbstdenken oder schärferer Prüfung veranlasst und hiemit auf den raschen Entwicklungsgang der Sprache und ihres Studiums im Vaterlande bedeutend eingewirkt zu haben, bleibt ihm nichtsdestoweniger ungeschmälert“, spričuje v omenjeni slovstveni povéstnici slovénski bistroumni Matija Čop.

Po vsem tem je laže razuméti slava, v kateri je deloval nekdanji Pater Marka Pohlin, in hvala, katero mu je popeval „eden njegovih jogrov“ t. j. Vodnik Valentin v pesmi l. 1779 natisnjeni v „Skupspravljanje Krayskesh Pissaniz od Lepeh Umétnost“ in tu v Gajico prepisani:

Mila Pesm

pejta

*P. Marku A. D. za odhodno, kader je
v' lejtu 1775. iz Lublane na Dunaj šl.*

Od W. V*.

Strašn, in temne je dan, k'tir' nam naše veselle odterga,
Kafir' nam trošte skazi, katir' nam reke suši.
Šlisete! Tihu! — jest slišem en glas, k'tir' od Duneja pride,
Krajske Modrice kaj bo? — Marka vaš Krajan'k gre preč,
Marka vaš Krajan'k gre preč! Oh! o! krajske Modrice jokajte;
Njega pokors'na velli. Gdu je ta, k'tir' ga derži?
On se napravla, on jemle slavú, ter berž rajzati more,
Kuj en' navošliv voz njega odpellal nam bo.
Take besede sem jest tihu krajskem Modricam povedal;
Vergle so citre kje preč, ter zdihuvale toku:
Dunej grumeče! zakaj ti nam našega Krajan'ka jemleš?
Ta dan tedej nej bo mejd praznečne dneve dijan.
Nekar nobena živina nahodi k' studencu, nobedn
Koker pastir ta dan (dans) s' pašo živino napas'.
Kojn! tudi dans ti nahodi na dapadejočo planino,

Inu nobedn zvečer čede nagoni na dom,
 Bođemo v černemu krilu zavite bejžalle po temneh
 Gojzdeh, na citrah pak b'do strune nam pokale preč.
 Krajske Modrice toku zdihuvale so; ti pak naš Krajan'k
 Srečn pojd', srečn tam živ', srečn tud' pridi nazaj.
 Persl bo tudi en dan, k'tir' bode te zupet perpellal;
 Pojdi le srečn! ti boš naše bel zelle zažgal:
 Bodemo tebe veliku iz vekšem vesellam prejelli,
 Boš tud' ti Krajan'k spet naš, bomo štemalli te bel,
 Boš živel tud' per perhodnemu svejtu koker en Kraj'nek,
 Buh daj! de Tebe le skor' videjo moje oči.

*

*

*

Spominske slike iz svetovne razstave l. 1873.

Načertuje Jos. Levičnik, učenik.

(Dalje.)

Motto: „Človek se uči
 Dokler živi.“

Narodska pralovica.

Četerta in zadnja deržava, ki je imela nalaš pozidano šolsko sgrado na svetovni razstavi Dunajski, bila je Portugalska. Kaj posebnega se vendar v tej učilnici ni videlo, in ona mi je iz med vseh najmanj dopadala. Svetloba dohajala je v precej prostorno šolsko sôbo od dveh nasprotnih (južne in severne) strani; klop — za dva otroka vravnana — je bila le ena ob strani na ogled postavljena, in še na tej se ni nič posebnega videlo, razun če povem, da je imela pod berilnjakom miznico s pregibljivim predalom, kamor otroci med ukom lahko svoje orodje skladajo. V sredi učne sobe nahajala se je namesto pruk velika miza, na kateri je bilo razpostavljenih mnogo rokopisov, risarij, slikarij in enacih šolarskih ročnih izdelkov; menim vendar, da v portugalskih šolah ni do pičice ravno tako, ampak da imajo pruke postavljene tako, kakor pri nas. Tudi vzvišenega prostora za učitelja, za katedro in šolske table ni bilo nikjer videti; ampak na glavni sprednji strani je stala prislonjena k steni priprosta miza, od koder menda vlada učitelj svojo mladino. Da vse to ni napravilo všečnega vtisa na me, ni menda treba praviti. Po stenah nahajalo se je poobešenih mnogo slik za kazavni poduk: zemljevidov, anatomičnih tabel, predložkov za risanje in enake robe. Edino, kar se je v tej šoli mikavnega nahajalo, in kar — vsaj jaz — imenujem posneme vredno, bile so fotografije naj bolj odličnih in pridnih šolarjev, ki so bile v precej veliki obliki posnete, ter v lične okvire vložene, po steni poobešene. V portugalskih šolah je namreč baje navada, da se o sklepu šolskega leta najboljši pervoverstniki fotografirajo, in njihove slike služijo potem šolskim sobam za olepšavo, njim samim v čast, ostali šol-